

УДК 37.037

**РОЗВИТОК КОНЦЕПТУ «ІНТЕЛІГЕНТНІСТЬ» У
ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ****Н.В. Фунтікова**

Розглядаються уявлення західноєвропейських мислителів про зміст концепту «інтелігентність». Простежується динаміка розвитку цього концепту, його гносеологічної й соціологічної складових. Аналізуються погляди І. Канта, І. Г. Фіхте, Ф. В. І. Шеллінга, Г. В. Ф. Гегеля.

Стверджується думка про те, що осмислення західноєвропейськими філософами змісту концепту «інтелігентність» стало основою подальшого більш глибокого його розуміння, оскільки зроблений ними акцент на інтелектуальній складовій інтелігентності, пізнавальній здатності людини як бутті її духу дав можливість сформулювати специфічні уявлення про джерела і зміст духовності особистості.

Робиться висновок про те, що погляди західноєвропейських мислителів великою мірою зумовили сучасне розуміння змісту концепту «інтелігентність».

Ключові слова: інтелігентність, духовність особистості, пізнавальна здатність людини.

У західноєвропейській філософській традиції поступово склалося розуміння інтелігентності переважно як особливої «вседосконалої» субстанції мислення, вищої універсальної сутності, неперервного внутрішнього руху, що «... витікає зі сфери Розуму», царини істинно суцього [7], що є продовженням думок Плотіна, Боеція та інших філософів про інтелігентність, «інтелігенцію» як діяльність вищого розуму, як вищий ступінь пізнання в його універсальному, всеохоплюючому масштабі [9, с. 99–100].

Епоха Нового часу сприйняла концепт «інтелігентність» саме в такому розумінні, але привнесла в його зміст нові акценти, пов'язані, як зазначає Ю. Степанов, з формуванням уявлення про людський розум як динамічне явище, яке не надається людині від народження як дещо стале й

незмінне, а розвивається впродовж її життя шляхом постійного осягнення нового [8, с. 670].

В сучасному світі, обтяженому глобалізаційними проблемами, екологічною кризою, актуальним є пошук духовних орієнтирів, що могли б спрямовувати виховання підростаючого покоління, самоаналіз і самовиховання покоління вже дорослого. Одним із таких орієнтирів, на наш погляд, є інтелігентність, інтегративна якість особистості, що, незважаючи на довгий період існування й осмислення в різних контекстах, не є до цих пір чітко й однозначно визначеною ні в суспільній свідомості, ні в науці.

Витоки розуміння інтелігентності пов'язані з античним ідеальним уявленням про людину як втілення нерозривної єдності Істини, Добра і Краси. Складність та неоднорідність античних уявлень про калокагатію значною мірою зумовили подальший розвиток уявлень про зміст поняття «інтелігентність», саме тому важливим є вивчення поглядів мислителів більш пізніх періодів, що приділяли велику увагу осмисленню феномену людини і пошуку тих якостей, які є основою збереження й розвитку істинно людського в Людині.

Пошуки історичних джерел інтелігенції є серйозною науковою проблемою. У науковій літературі представлені різноманітні підходи до часу й причин виникнення інтелігенції в країнах Європи. Але глибокий аналіз генези інтелігенції свідчить, що відносячи появу інтелігенції як суспільного прошарку до середини XIX століття (П. Лафарг «Соціалізм і інтелігенція», СПб, 1906), до періоду Відродження (О. Дживелегов «Нариси італійського Відродження», М., 1929; М. Петров «Італійська інтелігенція і епоху Ренесансу», Л., 1982; В. Рутенбург «Титани Відродження», СПб., 1991), до XVII століття (С. Мельгунов, М. Сидоров «Масонство в його минулому й сьогодні», М., 1914-1915), дослідники, як правило, погоджуються з тим, що інтелігентність як особистісна якість сформувалася набагато раніше, а в її змісті в різні періоди акцентувалися різні складові.

Саме тому нашим завданням і є визначити ті філософські ідеї, що стали основою сучасного розуміння інтелігентності.

Зміщення акцентів у епоху Середньовіччя від зовнішнього буття людини у її внутрішній світ зумовило поглиблення філософських уявлень про сутність інтелігентності та шляхи духовного зростання людини. Інтелігентність продовжує розглядатися в цей період як вищий ступінь

розвитку свідомості, тому її сутність трактується через розвиток пізнання як людської здатності [5, с. 36], але сам процес пізнання людиною світу середньовічні філософи розглядають з урахуванням морального виміру.

Очевидні теологічні акценти в трактуванні сутності інтелігентності, властиві середньовічним уявленням, з настанням Відродження поступово поступаються місцем світському розумінню.

Саме до цього часу, як свідчать дослідники, склалися передумови поступової диференціації філософських підходів до розуміння сутності інтелігентності й формування трьох традицій пізнання й тлумачення інтелігентності: західноєвропейської філософської традиції, що абсолютизувала інтелектуальні аспекти інтелігентності; філософської традиції Сходу, яка віддавала пріоритет естетичним складовим інтелігентності; російської філософської традиції, у якій змістовим центром інтелігентності визнавалися її моральні компоненти [5, с. 36-37].

Метою нашої статі є визначення особливостей розвитку змісту концепту «інтелігентність» у західноєвропейській філософській думці.

У західноєвропейській філософській традиції поступово склалося розуміння інтелігентності переважно як особливої «вседосконалої» субстанції мислення, вищої універсальної сутності, неперервного внутрішнього руху, що «... витікає зі сфери Розуму», царини істинно суцього [7], що є продовженням думок Плотіна, Боеція та інших філософів про інтелігентність, «інтелігенцію» як діяльність вищого розуму, як вищий ступінь пізнання в його універсальному, всеохоплюючому масштабі [9, с. 99–100].

Епоха Нового часу сприйняла концепт «інтелігентність» саме в такому розумінні, але привнесла в його зміст нові акценти, пов'язані, як зазначає Ю. Степанов, з формуванням уявлення про людський розум як динамічне явище, яке не надається людині від народження як дещо стале й незмінне, а розвивається впродовж її життя шляхом постійного осягнення нового [8, с. 670].

Якісно новий рівень у розумінні сутності інтелігентності простежується у філософії І. Канта, який розглядав пізнавальні можливості людини у тісному взаємозв'язку з моральним законом.

Вважаючи процес пізнання таким, що органічно поєднує об'єктивне – те, що є об'єктом сприйняття й осмислення – та суб'єктивне – те, що залежить від почуттів та розуму людини як суб'єкта пізнання, І. Кант акцентує увагу саме на людині, яка у своїй діяльності слідує «практичному

розуму», одним із базових принципів якого є моральність поведінки людини.

Моральність, з точки зору Канта, здатна і повинна бути абсолютною, всезагальною, загальнозначущою, тобто мати форму закону, причому моральність має визначатися не конкретним законом, а уявленням про закон як такий, як принцип поведінки, загальною законовідповідністю поведінки. Важливість моральної складової в поведінці людини виражена в категоричному імперативі, який у свідомості людини постає в трьох аспектах, які доповнюючи один одного, розкривають зміст морального обов'язку: перша формула – формула універсалізації – вимагає чинити тільки відповідно до такої настанови волі, керуючись якою, людина може будь-коли зажадати, щоб вона стала загальним законом; друга формула – формула персональності – вчить людину чинити так, щоб завжди ставитися до людства як у своїй особі, так і в особі будь-кого іншого тільки як до мети і ніколи – як до засобу; і третя формула – формула автономії – передбачає, що воля людини має бути не просто підкореною моральному закону, а підкореною йому таким чином, щоб вона могла встановлювати закони для самої себе [3, с. 260–273].

Дотримання загальнолюдських моральних принципів і норм, з точки зору Канта, не веде до розмивання, руйнування особистості, деперсоналізації людини, а, навпаки, є шляхом поступового творення особистості, здатної реалізувати свої людське призначення. Критика й самокритика як шаблі розвитку людського призначення людини забезпечують активність процесу пізнання людиною світу й себе самої, а також контроль особистості за своїми вчинками, що дає можливість людині не втрачати орієнтирів істинно людського розвитку, розвивати свій внутрішній світ, постійно вдосконалювати себе.

Прагнення реалізувати здатність до самовдосконалення, яка включає в себе, за Кантом, самопізнання, самоаналіз, самокритику й самодисципліну і лежить в основі духовності людини, і зумовлює переваги «практичного розуму» перед «чистим розумом» [4].

Ця ідея І. Канта висвітлює нові для тогочасної філософії, моральні акценти в розумінні інтелігентності, які були розвинуті у філософських концепціях І. Г. Фіхте, Ф. В. І. Шеллінга, Г. В. Ф. Гегеля.

Ідеалістична філософська концепція І. Г. Фіхте базується на понятті свободи, що поєднує в собі принципи самостійності, діяльності й моральності. «Я», яке пізнає та формує уявлення – інтелігенція в собі, або

свідомість – розглядається Фіхте як продуктивна основа, оскільки, на його думку, будь-які предмети можуть бути пізнані лише в процесі їх продукування свідомістю [11, с. 246, 261–262].

Розуміючи свідомість як діяльнісний принцип, Фіхте рухається від тлумачення інтелігенції в собі як істинної основи знання, незалежної від будь-якого досвіду, до утвердження принципу інтелігенції як основи досвіду, що формується як результат вільної пізнавальної діяльності свідомості.

У своєму науковченні Фіхте акцентує увагу на тому, що інтелігенція має активний характер, оскільки є інтегрує в собі і власне діяльність, і споглядання цієї діяльності, тобто самоспоглядання [11, с. 266–267, 280]. У процесі самоспоглядання як «... безмовного, несвідомого занурення погляду в предмет», у себе, уперше у свідомості особистості виникає «Я» і як суб'єкт діяльності, і як об'єкт пізнання, відбувається породження індивідом свого духу, своєї свободи [12, с. 362–363]. Саме із самостворення, самовизначення суб'єкта і починається формування знання про світ і самого себе, усвідомлення себе як незалежного суб'єкта [10, с. 51].

Буття людського духу, на думку Фіхте, має бути свободним, «... незалежним від будь-якого зовнішнього впливу» [12, с. 363].

Отже, І. Г. Фіхте обґрунтовує інтелігенцію як продуктивну основу і діяльнісний принцип, активна реалізація яких і має сформувати досвід особистості, «... як єдність пізнання і діяльності, самостійності й свободи людини, утверджуючи тим самим свободу як її невід'ємний атрибут» [5, с. 41].

Активність людини як суб'єкта пізнання є одним із провідних положень філософії Ф. В. Й. Шеллінга, який вважав здатність людини до пізнання, самотворення своєї особистості, свого духу недостатньою для визнання «Я» справжнім, повноцінним суб'єктом пізнання. На його думку, свідомість постає не тільки як результат вільної діяльності людини, але і продукт природи.

Вважаючи сукупність усього об'єктивного в нашому знанні природою, а сукупність усього суб'єктивного – «Я» або інтелігенцією, Шеллінг прагнув пояснити механізм їх поєднання й взаємопереходу [14, с. 232].

Природа в розумінні Шеллінга є не тільки матеріалом для реалізації можливостей людської пізнавальної здатності, вона постає водночас як об'єкт і як суб'єкт, як діяльність і як результат діяльності Я-свідомості.

Глибоке розуміння, одухотворення законів природи, на думку філософи, могло б піднести їх до рівня законів споглядання й мислення [14, с. 233, 243].

Становлення «Я» як суб'єкта пізнання відбувається складним шляхом розвитку від природного першопочатку до вищої творчості, творчості духу, свідомості. Я-свідомість (самосвідомість) у філософському вченні Шеллінга є не чимось сталим, незмінним, він розглядає інтелігенцію в її становленні, тим самим «... примушуючи її начебто виникнути в нього на очах» [14, с. 308].

Інтелігенція для Шеллінга – це процес, у якому постійно здійснюються неперервна внутрішня діяльність і споглядання та рефлексія цієї діяльності [14, с. 242].

Становлення повноцінної Я-свідомості, інтелігенції як вищої сили людини, на думку Шеллінга, відбувається як її якісне послідовне піднесення до «... свідомості в її вищій потенції» [14, с. 229], як процес її вдосконалення й ускладнення протягом певних «епох».

Перша епоха являє собою рух від першопочаткового, примітивного неусвідомленого відчуття до творчого продуктивного споглядання, виникнення й поступове укріплення прагнення Я «... стати для себе об'єктом у реальній діяльності», діяльності пізнання [14, с. 283, 286]. Саме на цьому етапі певного «обмеження» до цих пір безкінечного і неусвідомлюваного Я й народжується власне самосвідомість, здатна споглядати пізнавальну діяльність Я і, водночас, здійснювати цю діяльність [14, с. 290].

Друга епоха веде до поступового становлення здатності Я до споглядання внутрішнього відчуття, часу й простору, завдяки чому в Я формується послідовність уявлень, що і становить собою рух від продуктивного споглядання до рефлексії [14, с. 377].

Третя епоха є етапом піднесення Я від рефлексії до абсолютного акту волі [14, с. 377]. Я-свідомість, пізнаючи світ і саму себе, свою діяльність, поступово підноситься до усвідомлення необхідності визначати саму себе, що і є власне актом воління, при чому воління не визначеного, обтяженого уявленням про об'єкт, а чистого, трансцендентального [14, с. 402]. Формування такого трансцендентального самовизначення і є свідченням надбання самосвідомістю свободи як іманентної якості [14, с. 402]. Саме таким чином на цьому етапі несвідоме, інтелектуальне стає вільною й потужною силою – інтелігенцією.

Третя епоха є епохою формування духовних якостей людини, саме на цьому етапі народжується й виявляється вищий рівень свободи особистості як необхідної складової інтелігенції, оскільки лише дух здатен її контролювати. Складність і суперечливість природи людини, у якій міститься «... уся міць темного початку і в ній же – уся сила світла», зумовлюють необхідність внутрішнього духовного контролю, постійної напруженої діяльності людського духу, зміст якого становить сукупність вищих цінностей [14, с. 450, 358].

Шеллінг вважає, що інтелігенція є продуктивною силою, оскільки їй «... властиве постійне прагнення створювати ... універсум» [14, с. 366]. Інтелігенція, на думку Шеллінга, може бути продуктивною двоїсто: несвідомо – у спогляданні світу, свідомо і вільно – у творенні ідеального світу. Абсолютна свобода особистості у творенні ідеального світу і виявляється в реалізації інтелігенції як єдності пізнавальної сили і духовних цінностей [13, с. 183].

Отже, Ф. В. Й. Шеллінг, розглядаючи інтелігенцію в контексті єдності суб'єкта й об'єкта, визначає її як вільну самосвідомість, абсолютно вільну духовну силу людини.

Г. В. Ф. Гегель, як і Ф. В. Й. Шеллінг, виходить із визнання активності людської свідомості, активної здатності людини пізнавати світ і себе. Концепт «інтелігентності» у філософському вченні Гегеля пов'язується саме з цією пізнавальною здатністю людини: «... мова достатньо свідомо для того, щоб слово серце вживати для позначення відваги і слово голова – для інтелігенції» [2, с. 120].

Як свідчить Л. Келеман, «... у понятті «інтелігенція» схоплюється стан «теоретичного духу», який досяг своєї самосвідомості» [5, с. 46].

На думку Гегеля, дух містить у собі і суб'єктивне, і об'єктивне. Суб'єктивне в душі – самосвідомість – і є інтелігенцією, об'єктивний вияв духу – людська воля [2, с. 42]. Отже, інтелігенція, за Гегелем, існує в нерозривній єдності з волею як практичний дух, самоздійснення духу, його справжня діяльність [2, с. 43, 96].

Гегель запропонував схему поступового розвитку людського духу. Шлях духу, з його точки зору, полягає в його становленні як: теоретичного духу, здатності до абстрагування від конкретного предмета осмислення; практичного духу, волі; самосвідомості, вільного духу, що є «сам для себе предметним, таким, у якому знято будь-яку подвійну однобічність» [2, с. 257–258].

Діяльність інтелігенції як теоретичного духу полягає не тільки в пізнанні, але й у проникнутих розумом і духом спогляданні, пригадуванні, уявленні тощо [2, с. 263, 264].

Становлення інтелігенції як повноцінної духовної самосвідомості людини відбувається, на думку Гегеля, як рух від безпосереднього споглядання об'єкта через його уявлення до осмислення.

На першому щаблі розвитку «інтелігенція починає ... з відчуття безпосереднього матеріалу», потім віддаляє об'єкт від себе, фіксує його і споглядає як щось зовнішнє. Другий щабель уміщує становлення інтелігенції як уявлення через розвиток пригадування, сили уяви та пам'яті. Третій щабель – рівень розвитку інтелігенції як мислення – здійснюється як розвиток здатності міркувати, судження й розуму [2, с. 267–268].

Інтелігенція і воля є двома взаємопов'язаними способами виявлення вільного духу [2, с. 261]. Саме завдяки такому вільному самоздійсненню інтелігенції–самосвідомості людина, на думку Гегеля, розвивається як духовна істота, носій духовного досвіду й духовних цінностей, суб'єкт пізнання, самопізнання й творчої діяльності [2].

Отже, обґрунтування І. Кантом нерозривного зв'язку інтелігентності з моральним законом стало підставою для зміщення змістових акцентів у осмисленні інтелігентності у простір внутрішнього світу людини, у розумінні її не як ідеального зразку, а як певної складної особистісної характеристики, пов'язаної з наявністю водночас продуктивної основи і діяльнісного принципу (як розумів інтелігенцію І. Г. Фіхте), зі здатністю отримувати знання про світ шляхом його розумового осягнення (за Г. В. Ф. Гегелем), з виявом вищого рівня духовного світу людини (за Ф. В. Й. Шеллінгом).

Таке розширення смислового поля концепт «інтелігентність» привело до того, що *intelligence* – інтелігентністю (інтелігенцією) почали називати і специфічну характеристику людини, поєднання пізнавальної, мислительної здатності з духовністю, і саму людину як її носія.

Поступово в суспільній свідомості, як свідчить Л. Келеман, вихідне гносеологічне значення поняття «інтелігентність» («інтелігенція») розширюється й доповнюється соціологічним, що остаточно оформлюється й знаходить своє логічне завершення у працях К. Маркса, який розглядає інтелігенцію у зв'язку з духом народу, що усвідомлює, осмислює сам себе [5, с. 47].

Протиставляючи в статях «Про станові комісії в Пруссії» представництво інтелігенції і станове представництво, К. Маркс вважає, що в основі кожного суспільного стану лежить чиста потреба приватних інтересів, основою інтелігенції ж є всезагальний інтерес, самоусвідомлення всього народу. Інтелігенція, на думку К. Маркса, не є особливим суспільним прошарком, це втілення народної самосвідомості, людська спільнота, яка забезпечує духовне виробництво в суспільстві і своєю вищою потребою вважає «... втілення в життя самої сутності держави, що розглядається водночас як її власне діяння» [6].

Інтелігентність розглядається Марксом не як властива окремому або окремим представникам народу якість, а як якість колективу як суб'єкта самовизначення, не як «... егоїстичний інтерес, що шукає задоволення», а як «... всезагальний інтерес», «... початок, що організує» [6].

Визначаючи таким чином інтелігентність як ідеальний вимір колективної самосвідомості, К. Маркс, як зазначає Л. Келеман, переміщує змістовий акцент в її розумінні на її носія – народ, що потенційно дає можливість «... конкретизації цього суб'єкта соціальної самосвідомості, який приміряється до реально існуючих соціальних груп у межах конкретної соціальної даності [5, с. 48].

Аналіз уявлень західноєвропейських філософів про зміст концепту «інтелігентність» свідчить про те, що поступово в суспільній свідомості поняття «інтелігенція», яке певною мірою виражало прагнення соціального відділення, відмежування прошарку освічених людей як прогресивної, соціально активної частини суспільства, заміщувалося поняттям «інтелектуали», що містило в собі значення освіченої частини суспільства, людей, які займаються інтелектуальною працею і не претендують активно на роль рушійної сили в суспільному поступі. Концепт же інтелігентності з цього часу усвідомлюється в тісному взаємозв'язку з пізнавальною діяльністю, самоусвідомленням, вільною діяльністю духу, який пізнає, і позбавляється «... будь-яких елементів морального змісту» [5, с. 49].

Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, пов'язані з визначенням особливостей розуміння концепту «інтелігентність» у східній та російській філософії, визначенні провідних тенденцій у осмисленні його змісту.

Література

1. Гегель Г. В. Ф. Система наук. Часть 1. Феноменология духа. – СПб. : Наука, 1999. – 444 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. – Том 3. Философия духа / Гегель Г. В. Ф. – М. : Мысль, 1977. – 471 с.
3. Кант И. Основы метафизики нравственности / Иммануил Кант // Кант И. Сочинения в шести томах. – М. : Мысль, 1965. (Философ.наследие). – Т. 4. Ч. I. – 544 с. – С. 211–310.
4. Кант И. Критика практического разума / Иммануил Кант // Кант И. Сочинения в шести томах. – М. : Мысль, 1965. (Философ.наследие). – Т. 4. Ч. I. – 544 с. – С. 311–501.
5. Келеман Л. А. Интеллигентность: антропологический статус и манифестация в современном мире :09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры / Келеман Людмила Анатольевна :диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук. – Ставрополь, 2006. – 387 с.
6. Маркс К. О сословных комиссиях в Пруссии / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Т. 40. – М. : Политиздат, 1967. – С. 221–236
7. Плотин. Эннеады. – К. : УЦИММ-ПРЕСС, 1995–1996; К. : PSYLIB, 2003. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/ploti01/index.htm>.
8. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Академический Проект, 2001. – 990 с.
9. Уколова В. И. «Последний римлянин» Бозций. – М. : URSS, 2010. – 160 с.
10. Фихте И.Г. О понятии наукоучения, или так называемой философии / Фихте И.Г. // Фихте И.Г. Сочинения в двух томах. – Т.1. – СПб. : Мифрил, 1993. – С.7–64.
11. Фихте И.Г. Основа общего наукоучения / Фихте И.Г. // Фихте И.Г. Сочинения в двух томах. – Т.1. Основа общего наукоучения. – СПб. : Мифрил, 1993. – С. 65–337.
12. Фихте И.Г. Очерк особенностей наукоучения по отношению к теоретической способности. / Фихте И.Г. // Фихте И.Г. Сочинения в двух томах. – Т.1. – СПб. : Мифрил, 1993. – С. 339–434.
13. Шеллинг Ф. В. Й. Введение к наброску системы натурфилософии, или О понятии умозрительной физики и о внутренней организации системы этой науки / Фридрих Вильгельм Иозеф Шеллинг // Шеллинг Ф. В. Й. Сочинения в 2 т.: Пер. с нем. – Т. 1. / Сост., ред., авт. вступ. ст. А. В. Гулыга. – М. : Мысль, 1987. – С. 182–226.
14. Шеллинг Ф. В. Й. Система трансцендентального идеализма / Фридрих Вильгельм Иозеф Шеллинг // Шеллинг Ф. В. Й. Сочинения в 2 т.: Пер. с нем. – Т. 1. / Сост., ред., авт. вступ. ст. А. В. Гулыга. – М. : Мысль, 1987. – С. 227–489.

Рассматриваются представления западноевропейских мыслителей о содержании концепта «интеллигентность». Прослеживается динамика развития этого концепта, его гносеологической и социологической составляющих. Анализируются взгляды И. Канта, И. Г. Фихте, Ф. В. Й. Шеллинга, Г. В. Ф. Гегеля.

Утверждается мысль о том, что осмысление западноевропейскими философами содержания концепта «интеллигентность» стало основой дальнейшего более глубокого его понимания, поскольку сделанный ими акцент на интеллектуальной составляющей интеллигентности, познавательной способности человека как бытия его духа дал возможность сформировать специфические представления об источниках и содержании духовности личности.

Сделан вывод о том, что взгляды западноевропейских мыслителей в значительной степени обусловили современное понимание содержания концепта «интеллигентность».

Ключевые слова: *интеллигентность, духовность личности, познавательная способность человека.*

The author of the article examines the views of the West European thinkers about the essence of the concept "intelligence". Dynamics of this concept development, its gnoseological and sociological components are determined. The views of I.Kant, I. G.Fikhte, F.V. Schelling, V.F.Gegel are analized.

The author affirms that understanding of the West European philosophers of the content of the concept "intelligence" became the basis for its further deeper understanding as the emphasis placed on the intellectual component of intelligence, cognitive ability of the person as entity of its spirit has given the chance to generate specific view about sources and content of spirituality of man.

The author concludes that the views of the West European thinkers have substantially caused modern understanding of the maintenance of the concept "intelligence".

Keywords: *intelligentsia, spirituality of a personality, cognitive ability of man.*

Фунтікова Н.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Г.П. Шевченко